

Prof. dr hab. Bohdan Krzysztof BOGACKI
emerytowany profesor zwyczajny
Uniwersytet Warszawski

**Recenzja osiągnięć Pana dra Gilles'a Quentel'a ubiegającego się o nadanie stopnia
doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dyscyplinie „językoznawstwo”**

1. Informacje ogólne o Kandydacie

Pan dr Gilles Quentel występuje z wnioskiem o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dziedzinie: "nauki humanistyczne" w dyscyplinie: "językoznawstwo". Jest to już kolejne, drugie wystąpienie o wszczęcie postępowania w sprawie nadania Wnioskodawcy stopnia doktora habilitowanego. Pierwsze zawierało zbliżone tematycznie osiągnięcia i zakończyło się niepowodzeniem. Komisja Habilitacyjna w dniu 16 lipca 2013 roku sformułowała wniosek o nienadaniu stopnia. Nie mając wglądu w dokumentację dołączoną do przewodu sprzed kilku lat, nie jestem w stanie ocenić zaistniałych w tym okresie zmian co do zgromadzonego dorobku i innych elementów ważnych przy dokonywaniu oceny dossier.

W momencie składania obecnego wniosku, Habilitant legitymował się trzema dyplomami magistra: dwoma z zakresu skandynawistyki (2009 - Uniwersytet Odense w Danii i 1998 Uniwersytet Paris IV-Sorbonne) oraz jednym z filologii celtyckiej (1996 - Université de Bretagne Occidentale). W roku 2002 obronił doktorat z językoznawstwa w paryskiej Sorbonie (Paris IV) przedkładając rozprawę z zakresu traduktologii pt. *Traduire les langues scandinaves modernes en français.* (promotor: Jean-François Battail.)

Pracę zawodową rozpoczął we Francji jako asystent w Université Paris IV-Sorbonne (1998-2002). W roku 2003 został zatrudniony w Instytucie Filologii Romańskiej Uniwersytetu Gdańskiego i tam pracuje do chwili obecnej w charakterze profesora wizytującego.

2. Ocena dorobku naukowego

2.1. Ocena ilościowa dorobku naukowo-badawczego

Po obronie pracy doktorskiej, dorobek książkowy Habilitanta wzbogacił się o 5 pozycji. Wydawać by się mogło, że to całkiem sporo. Bliższa kontrola wykazuje, że tylko trzy to prace językoznawcze, natomiast dwie dotyczą recepcji muzyki R. Wagnera we Francji a dr G. Quentel jest jednym ze współautorów o niesprecyzowanym wkładzie w powstanie pracy. Z trzech prac językoznawczych, jedna napisana samodzielnie wydaje się być pomocą dydaktyczną dla studentów romanistyki, dwie zaś są ściśle naukowe. Tu odnajdujemy jedną pracę samodzielną i jedną we współautorstwie. Poza publikacjami książkowymi lista prac obejmuje artykuły. Jest ich 15 (w tym jeden współautorski), 2 dalsze przyjęto do druku. Wszystkie zostały zredagowane w języku obcym (po francusku lub po angielsku) i zamieszczone w periodykach lub dziełach wieloautorskich o dużym zasięgu czytelniczym i cieszących się wśród fachowców estymą.

Stwierdzam, że zgromadzony dorobek naukowo-badawczy spełnia w y m o g i i l o ś c i o w e w zakresie publikacji naukowych wymaganych w postępowaniu o stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych.

2.2. Ocena osiągnięcia naukowego wg art. 16 ust. 2 Ustawy.

Dr G. Quentel jako temat osiągnięcia naukowego wg art. 16 ust. 2 Ustawy wskazuje *Tworzenie się języków poprzez procesy kreolizacyjne: aspekty leksykalne i fonetyczne*. Zagadnienie to jest przedstawione w następujących pracach:

- w książce :Quentel, G. (2018): *La Genèse du lexique français*, Peter Lang. ISBN 978-3-631-65677-8,
- w pracy napisanej wspólnie z M. Kaźmierczak¹: Quentel, G. & Kaźmierczak, M. (2018) : *Historia Fonética de la Península Ibérica*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego ISBN 978-83-7865-743-9,

oraz w poniższych artykułach:

- Quentel, G. (2014), « Les Problèmes méthodologiques de l'étymologie gauloise en français », in *Studia Romanica Posnaniensa* XLI/3, pp.133-147. ISBN 978-83-232-2759-5 (14 p.),

¹ Wkład współautorów oceniam jak następuje: dr G. Quentel - ok. 65%, mgr M.Kaźmierczak - ok. 35%.

- Quentel, G. (2012)., "Isolated Lexical Items in North Germanic : The Pre-Indo-European Scandinavian Lexicon", in *Sprach- und Kulturkontakte in Europas Mitte — Studien zur Slawistik und Germanistik*, A. Kątny & S.M. Newerkla (red.), pp. 167-176, Peter Lang, Berlin. ISSN 2192-7170,
- Quentel, G. (2012) "Early Linguistic Contacts between Continental Celtic and Germanic : Lexical Aspects", in *Sprach- und Kulturkontakte in Europas Mitte — Studien zur Slawistik und Germanistik*, A. Kątny & S.M. Newerkla (red.), pp. 177-187, Peter Lang, Berlin. ISSN 2192-7170,
- Quentel, G. (2011), « La Néologie expressive et onomatopéique dans l'étymologie du français », in *Revue Romane*, 46-1, pp. 89-104, Benjamins. ISSN 0035-3906.

Mamy więc do czynienia nie z j e d n ą pozycją monograficzną ale jak dopuszcza prawo z jednotematycznym c y k l e m p u b l i k a c j i .

Co jest ich wspólnym mianownikiem?

Habilitant od dawna interesuje się kwestią tworzenia się nowych języków, których powstawanie opisywane było przez wielu badaczy i objaśniane przykładami różnych języków. Odnoszę wrażenie, że Habilitanta bardziej interesuje sam m e c h a n i z m mimo, że rozważania swoje ilustruje głównie materiałami, które zawarł w ponad 400-stronicowej książce traktującej o genezie języka francuskiego. Rozważania swoje zatrzymał na stanie słownictwa w XIV wieku, w przeszłość cofał się do epok bardzo odległych, kiedy należało mówić o proto- i pra-indoeuropejskim. Do tego samego nurtu badawczego wypada zaliczyć także prace poświęcone innym językom: hiszpańskiemu, galijskiemu i duńskiemu. Habilitant odwoływał się w nich np. do zróżnicowania fonetycznego różnych odmian geograficznych francuszczyzny i hiszpańszczyzny, by wykazać, że predyspozycje artykulacyjne są dziedziczone po ludach autochtonicznych.

Myślą przewodnią jest odrzucenie filogenetycznego modelu powstawania języków sprowadzającego się do sytuacji, kiedy dowodzi się, że język B za przodka ma język A. Autor swój model opiera na pojęciu "kreolizacji", którą rozumie jako sytuację, w której nowy język B nie ma jednego przodka. Jego powstanie da się opisać jako "hybrydyzację" co najmniej dwóch języków źródłowych: substratu i superstratu. Między tymi językami dochodzi do interferencji, co kończy się wykształceniem nowej rzeczywistości językowej. Procesy te rozgrywają się w czterech płaszczyznach: leksyce, fonetyce, którymi zajmował się dotychczas oraz morfologii i składni, które zamierza badać w przyszłości. Zdaniem Habilitanta model

filogenetyczny nie jest w stanie wskazać p r z y c z y n powstawania nowego języka, bowiem sam z siebie, bez wpływów zewnętrznych ewoluuje bardzo powoli, zaś etapy dokonujących się zmian są najczęściej słabo udokumentowane. Wady te jego zdaniem tracą na znaczeniu albo wręcz znikają w modelu kreolizacyjnym. Podobnie jak Habilitant dostrzegam zalety modelu kreolizacyjnego jednak byłbym zdecydowanie bardziej ostrożny w formułowaniu różnych tez odnoszących się do konkurencyjnego modelu filogenetycznego. Warto byłoby zastanowić się czy w ogóle istnieją sytuacje, w których jakiś język spełnia w 100% warunki modelu filogenetycznego tak, jak rozumie to Habilitant ? Czy wpływu na tempo i zakres zmian nie ma stopień podobieństwa dwóch stykających się języków ? Co w przypadku zetknięcia się języków strukturalnie bardzo od siebie różniących się ? Jaka jest rola czynników społecznych, ekonomicznych i politycznych w procesie wykształcania się nowego języka ? Wydawałoby się, że język nie podlegający wpływom z zewnątrz ewoluuje powoli, wszelako wolno postępująca ewolucja nie zawsze jest cechą języków pozostających w izolacji od innych. Przykład greki jako języka wyjątkowo stabilnego jest w tym kontekście całkowicie chybiony: wszak język ten nie ewoluował przez kilkadziesiąt wieków w kompletnej izolacji od innych. Zasięg dokonujących się zmian na przestrzeni wieków i ich tempo zależy chyba nie tylko od substratu, który w ujęciu Habilitanta stanowi ostateczne wyjaśnienie i praprzyczynę narodzin nowego języka.

Ustaleń, o których wyżej była mowa należy szukać w różnych pozycjach, które wymieniłem w mojej recenzji w pktcie 2.2, jednak gros z nich czytelnik odnajdzie w monografii wydanej u Petera Langa pt. *La Genèse du lexique français*.

Jest to dość obszerna praca (410 stron), która została podzielona na trzy części. Pierwsza to wstęp poruszający m. in. zasadnicze kwestie teoretyczne i przedstawiający główne ustalenia metodologiczne. Część druga, którą nazwałbym "materiałową", składa się z 8 rozdziałów, z których każdy zawiera listę rdzeni pogrupowanych w zależności od ich pochodzenia. Mamy więc rdzenie galijskie, łacińskie, etruskie, greckie, germańskie, orientalne, niewiadomego pochodzenia i wreszcie eponimy. Autor podaje też podstawowe informacje dotycząc okresu i terenu zasiedlenia przez nosicieli danego języka, a wywodzące się z nich rdzenie dzieli w zależności od proveniencji i stopnia pewności co do pochodzenia rdzenia. Dr G. Quentel wykorzystuje jako punkt wyjścia 8637 haseł umieszczonych w znanym słowniku etymologicznym starofrancuskiego A. J. Greimasa, co odpowiada 2023 rdzeniom. Zostały one podzielone na grupy w zależności od języka źródłowego z podaniem danych liczbowych. Poza tym odnajdujemy też 732 wyrazy nieznanego pochodzenia. Habilitant jest zdania, że należy odrzucić często formułowaną tezę, że nowe jednostki

leksykalne powstają w wyniku derywacji i kompozycji. Z jego ustaleń wynika, że stanowią one ok. 40% zmian, pozostałe są raczej rezultatem przypadkowych zmian fonetycznych, morfologicznych oraz wymian międzyjęzykowych, które dokonały się w różnych okresach czasu. Twierdzenia swoje wspiera danymi liczbowymi i odpowiednimi klasyfikacjami. Nie można też odwoływać się do mechanizmów dźwiękonaśladowczych jako czynnika objaśniającego pochodzenie wyrazów.

Część trzecia zawiera podsumowanie informacji podanych w I i II części książki. W bibliografii znaleźć można 204 pozycje książkowe i artykuły oraz 57 słowników. Patrząc na treść książki, muszę przyznać, że rzadko zdarza się, by w badaniach językoznawczych sięgano aż tak daleko wstecz jak to zrobił dr G. Quentel. Badacze historii języków romańskich zwracają uwagę w pierwszym rzędzie na łacinę klasyczną i tzw. "ludową", z rzadka wspominają o łacinie archaicznej (wiadomości o niej należy szukać w podręcznikach historii łaciny) i informują dość zdawkowo o śladach, jakie w gramatyce bądź słownictwie zostawił taki czy inny substrat czy adstrat. Jest to po części zrozumiałe: wobec szczupłości a niekiedy wręcz braku materiału językowego, który staje się dojmujący w miarę cofania się w czasie, coraz trudniejsze i niekiedy ryzykowne staje się formułowanie i dowodzenie hipotez.

Wniosek cząstkowy płynący z oceny tej części dorobku naukowego Habilitanta jest pozytywny. Formułuję go jednak nie bez wahań, bowiem obok niewątpliwych plusów dostrzegłem sporo minusów. Tym, co rzuca się w oczy już przy pierwszym kontakcie jest wyjątkowa niestaranność pojawiająca się w przygotowaniu książki. Widać to zwłaszcza w monografii wydanej przez znany dom wydawniczy Petera Langa. Czytając spis treści, czytelnik natknie się na niezrozumiałe rozbieżności w używaniu majuskuł: obok *Racines grecques d'origine indo-Européenne* mamy *Racines germaniques d'origine Indo-Européenne*, zaś chwilę dalej *Racines germaniques d'origine indo-européenne*. Obok *Racines Persanes* spotkamy *Racines indiennes*. Pozycje bibliograficzne nie są przedstawione według jednolitego formatu: niekiedy wydawca jest oddzielony od miejsca wydania przecinkiem, kiedy indziej dwukropkiem. Żle świadczy to o korektorach szkodzących reputacji wydawnictwa, ale także samego Autora, bo to on ponosi odpowiedzialność za staranne przejrzanie materiału przeznaczonego do druku.

2.3. Pozostałe publikacje.

Poza monografią habilitacyjną, dr G. Quentel opublikował szereg artykułów zredagowanych w języku obcym (po francusku lub angielsku), które przeszły standardowy

proces recenzyjny gwarantujący odpowiedni poziom naukowy. Poza jednym wyjątkiem² ich jedynym autorem jest Habilitant, który zamieścił je w polskich i/lub zagranicznych czasopismach lub monografiach wieloautorskich cieszących się renomą wśród specjalistów. Dokumentacja dostarczona przez Habilitanta nie zawiera informacji o tym, czy jego publikacje znalazły się w bazie Web of Science (WoS) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIHPLUS). Brak danych co do publikacji w czasopismach umieszczonych na liście ministerialnej, nie jest też podany sumaryczny impact factor według listy Journal Citation Reports (JCR) zgodnie z rokiem opublikowania, natomiast Google Scholar odnotował *The Origins of Tree Names in Celtic* w *Studia Celtica Posnaniensia* z 2018. Nie wskazano indeksu Hirscha.

Jeśli chodzi o tematykę tych publikacji, to wiąże się ona w pierwszym rzędzie z różnymi zagadnieniami szczegółowymi, które doprowadziły do nadania ostatecznego kształtu koncepcji przedstawionej jako osiągnięcie naukowe wg art. 16 ust. 2 Ustawy. Obok tego jednak Habilitant interesował się zagadnieniami z zakresu translatoryki (por. kilka artykułów o ograniczeniach fonetycznych w procesie tłumaczenia), a także poświęcił uwagę wzbudzającej duże emocje we Francji sprawie polityki językowej w odniesieniu do języka bretońskiego. I wreszcie ostatnim polem, na którym wykazał się aktywnością była współpraca z profesorem Michałem Mrozowickim przy opracowaniu naukowym serii książek dotyczących odbioru dzieł Richarda Wagnera we Francji.

2.4. Referaty na międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych, uczestnictwo w projektach badawczych.

Dr G. Quentel uczestniczył z referatami w 13 konferencjach międzynarodowych: większość z nich (9) odbyła się w Polsce (w Warszawie, Gdańsku, Krakowie i Poznaniu), pozostałe 4 zagranicą (w Neapolu, Warwick, Gandawie i Odense).

Habilitant informuje, że był zaproszony dwukrotnie przez Unię Europejską do Brukseli i Luksemburga na wykłady i konferencje przeznaczone dla personelu zatrudnionego w obsłudze tłumaczeniowej tej organizacji międzynarodowej.

Dostarczona dokumentacja zawiera informację o współpracy w dwóch zespołach badawczych: po pierwsze, w grupie kierowanej przez dwóch wybitnych językoznawców francuskich (G. Kleibera ze Strasbourga i Ph. Caron z Poitiers). Zespół realizuje ten

² W tym wypadku brak informacji o procentowym udziale Habilitanta w powstaniu tekstu.

projekt z zakresu lingwistyki diachronicznej. Z kolei zagadnieniami translatorycznymi zajmują się językoznawcy pod kierunkiem prof. Roberta Zoli Christensena z Uniwersytetu z Lund. Także w badaniach tej grupy uczestniczy dr G. Quentel.

Stwierdzam, że działalność publikacyjna, wystąpienia na konferencjach międzynarodowych w Polsce i zagranicą oraz uczestnictwo w projektach prowadzonych przez uczonych z ośrodków zachodnioeuropejskich świadczą o tym, że Habilitant dał się poznać w środowisku językoznawców w kraju i poza jego granicami.

3. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i popularyzatorska.

Swoje doświadczenia w pracy naukowo badawczej dr G. Quentel wykorzystuje w pracy dydaktycznej ze studentami. W ramach seminariów licencjackich i magisterskich prowadzi zajęcia dydaktyczne na filologii romańskiej z zakresu językoznawstwa stosowanego, antropologii języka, historii języka, leksykologii i teorii przekładu. Dla iberystów przeznaczone są zajęcia z językoznawstwa stosowanego, historii języków romańskich i wstępu do języka baskijskiego oraz seminarium licencjackie. Od roku 2011 kieruje seminarium doktoranckim. W trakcie swej pracy w Uniwersytecie Gdańskim prowadził wykłady doktoranckie poświęcone następującej problematyce:

- Comparative Grammar of Indo-European and Semitic Languages
- Comparative Grammar of Western Indo-European Languages
- Western Indo—European Myths and Sagas
- Linguistic Typology

Dr G. Quentel jest promotorem pomocniczym mgr Joanny Kowalewskiej, która pod kierunkiem prof. dr hab. Joanny Jereczek-Lipińskiej przygotowuje pracę doktorską pt. « *La Langue des fabliaux du Moyen-Age* »

Jest członkiem Linguistic Society of America (LSA) i Société Internationale de la Diachronie du Français (SIDF). Zgłosił swój akces do Polskiego Towarzystwa Językoznawczego.

Wykazuje aktywność w popularyzowaniu nauki a raczej, ściślej mówiąc, znajomości języka francuskiego. W szczególności jest współautorem kursu *French for English Speakers/Conversations pour les débutants* w serii *Listen & Learn*. W latach 2003-2015 był nauczycielem w Alliance Française w Gdańsku. Od roku 2011 jest członkiem jury ogólnopolskiej Olimpiady Języka Francuskiego.

4. Uwagi końcowe.

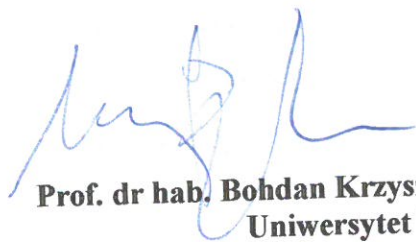
Jeśli przyjąć, że aktywność naukowa Habilitanta do momentu uzyskania doktoratu w 2002 roku ogranicza się do uzyskania dyplomów wymienionych w pkt 1 mojej recenzji (znaczyłoby to, że do tej daty nie opublikował nic), to muszę uznać, że w ostatnim okresie jesteśmy świadkami wyraźnego postępu, co jest dowodem na to, że zgodnie z wymogami Ustawy dr G. Quentel "wykazuje się istotną aktywnością naukową" (por. art. 16.1) w okresie po uzyskaniu stopnia doktora.

Ubolewać należy, że Habilitant nie zadbał o nadanie dostarczonej dokumentacji perfekcyjnego kształtu. Poza błędami formalnymi dostrzeżonymi w monografii, czytelnika uderzają podstawowe błędy w polszczyźnie w wykazie publikacji: *językoznawstwo stosowane* (str. 4), *językoznawstwo stosowany*, *wstęp do języku baskijskie*, *promotor pomocnicze*, *czekam na decyzję Polskiego Towarzystwa Językoznawcze.*, *współauterem*, *nauczyczelem*, *członkiem w jurii Olimpiady* (str. 5). Warto też było zadbać o kompletność informacji dotyczących impact factor, obecności publikacji w różnych bazach danych, cytowania własnych artykułów itd.

6. Konkluzja.

Opisane powyżej fakty skłaniają mnie do sformułowania – choć nie bez wahania – wniosku, że spełnione są wymogi określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (por. Dz. U. nr 65, poz. 595, ze zmianami w Dz. U. z 2005 r. nr 164, poz. 1365, Dz. U. z 2011 roku nr 84 poz. 455) stawiane rozprawom habilitacyjnym/jednotematycznym cyklom publikacji, co wraz z przedstawionym mi do oceny pozostałym dorobkiem dra Gilles'a Quentel'a

prowadzi do wniosku, który niniejszym stawiam, o nadanie mu stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo.

Prof. dr hab. Bohdan Krzysztof Bogacki
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, 7 kwietnia 2020 roku.